Mielenterveys- ja päihdeongelmat ja stigma

Pohjanmaa-hankkeen
väestökampanjan
taustamateriaalia 2008

Mielen häiriöt ja stigma

stigmalla tarkoitetaan leimaamista, ennakkoluuloja ja syrjintää

stigma liittyy sekä mielenterveyden häiriöistä kärsiviin että päihdeongelmaisiin

stigma voidaa liittää myös muihin sairauksiin tai kehitysvammaisuuteen

Stigma is...

Problems of knowledge = ignorance

Problems of attitudes = prejudice

Problems of behaviour = discrimination

- Graham Thornicroft 2006

Stigmassa ongelma on...

Tiedon tasolla = vähättely, ohittaminen

Asennetasolla = ennakkoluulot

Käyttäytymistasolla = syrjintä

- Graham Thornicroft 2006

Stigman haitat

stigman pelko nostaa kynnystä hakea apua ongelmiin

stigmatisoituminen estää täyttä osallisuutta yhteisössä

stigma voi yksin aiheuttaa tai muiden tekijöiden ohella lisätä henkilön syrjäytymistä

Stigma, syrjintä / syrjäytyminen

kodissa
- oireiden vuoksi pilkkaaminen,
- kyvyttömänä pitäminen
- autonomian riisto

ystävyyssuhteissa
- puolison menettäminen
- hyljeksintä ystävyyssuhteissa
- ei-toivottu kumppani, miniä, vävy jne.

Stigma, syrjintä / syrjäytyminen

työelämässä
- syrjintä työn hakijana / irtisanominen
- huono palkkaus
- työpaikkakiusaaminen
- etenemisen estäminen
- sopivien työpaikkojen tai työtehtävien kehittämisen laiminlyönti

Stigma, syrjintä / syrjäytyminen

sosiaalinen syrjintä
- vaikeus saada henkivakuutusta tms.
- autonomian, oikeustoimikelpoisuuden riistäminen, vaikeus ajaa asioita tai epäillään todistajana
- huono priorisointi asuntopolitiikassa, jne

terveyspalveluissa
- tarpeellisia palveluja ei kehitetä
- hoitohenkilöstön pessimismi
- vaaditaan alistuvuutta auttamisen ehtona
- huono kohtelu tai puutteet hoidossa, esim.
  - psykoottiset sairaalahoidossa
  - itsemurhaa yrittäneet päivystyspoliklinikoilla
  - päihdeongelmaiset terveyskeskuksissa ja sairaaloissa

Syrjintä / syrjäytyminen

media
- 40-70 % uutisista koskee väkivaltaa
- negatiivisen kuvan välittäminen
- palvelujen käyttäjiä itseä ei haastatella

poliisi, sosiaalipalvelut
- ymmärtämättömyys henkilön vaikeudesta tuoda tarpeita esille
- erityisten tarpeiden vähättely
- rikoksilta ja hyväksikäytöltä suojelemisen laiminlyönti

ennakoitu syrjintä
- itsen stigmatisointi
- syrjinnän ennakointi

Stigman vähentäminen

vaikutettava kaikilla ongelman tasoilla,
- tiedollisella tasolla
- asennetasolla
- käyttäytymisen tasolla

valittava oikeat joka tasolle keinot

syrjintää vastaan käytettävä keinoja, joilla syrjintää yleisesti estetään

Tiedollinen taso

lisätään valistuksella tietoa mielenterveydestä ja ongelmista

lisätään yleisesti ja etenkin päättäjien tietoa mielenterveyden ongelmista kärsivien elinoloista

tuotetaan tutkimustietoa palvelujen käyttäjien elinoloista ja tarpeista

tiedotetaan palvelujen käyttäjien oikeuksista ja syrjinnän laittomuudesta

Asennetaso

tiedon lisääminen vaikuttaa myös asennetasoon lyhytaikaisesti

henkilökohtaiset kontaktit palvelujen käyttäjien kanssa vaikuttavimpia

julkisuuden henkilöiden omat tarinat mielenterveysongelmista vaikuttavia

omakohtaiset palvelujen käyttäjien kertomukset selvitymisestä

shokeeraavien julkisuustemppujen vaikuttavuudesta ristiriitaista tietoa

Käyttäytymisen taso

stigmatisoiva toiminta = syrjintää

tehokkainta käyttää syrjinnän kieltävän lainsäädännön keinoja

- työpaikkasyrjinnän torjunta osana työsuojelua
- sosiaali- ja terveydenhuollossa tapahtuva syrjintä sekä johdon että sosiaaliasiamiehen potilasasiamiesten käsiteltäväksi

syrjintätilanteiden aktiivinen kartoitus

avoimuuden edistäminen

Itse aihettu stigma

palvelujen käyttäjät asettevat usein itse osallistumiselleen esteitä

kyse ennakkoluuloista ympäristöä kohtaan

ammattilaisten tulisi haastaa näitä asenteita ja rohkaista osallistumiseen

osana hoitoa tulisi käsitellä itse aiheutetun stigman ongelmaa

Väestökampanjoista

useissa maissa toteutettu ja tutkittu 1990-luvun loppupuolelta asti

WPA - maailman laajuinen kampanja skitsofrenian aiheuttaman stigman vähentämiseksi (Open The Doors)

esimerkkejä:

- Skotlanti (SeeMe), Englanti (Changing Minds), Uusi Seelanti (Like Minds, Like Mine), Australia (StigmaWatch), Yhdysvallat; National Mental Health Awareness Campaign (NoStigma) ja Stigmabusters (www.nami.org)
- suomessa: www.oikeahavainto.fi

Väestökampanjoista

uutta tutkimustietoa runsaasti

- bibliografia vv. 2002-2006 (Aichberger & Sartorius 2006) 164 nimikettä

kirjoja

- Reducing the Stigma of Mental Illness -A Report from a Global Association: Sartorius ja Schulze, 2005
- Shunned: Discrimination against People with Mental Illness, Graham Thornicroft, 2006

Kampanjan edellytykset

kampanjalle on selvä kysyntä / tarve

kampanjalla on käyttäjien, palvelujen tuottajien ja alueellisten päättäjien tuki

toimivat keinot käyttäjien näkökulman tarkastelemiseksi toistuvasti

sitoutuneet toimijat ja organisaatio

- selkeät vastuut ja johtaminen
- kampanjan toimintasuunnitelma
- kampanjan resurssit määritelty
- arviointi organisoitu

kampanjan jatkuvuus mietitty

Kampanjan suunnittelu

kirjallisuuskatsaus

realistiset ja arvioitavat tavoitteet

selkeä kohderyhmien määrittely

oikeat viestintäkanavat

kiinnostava viestintä

selkeät viestit – aktivointi

kampanjamateriaalin testaaminen

Kampanjan toteutus

maksettu radio-, TV- ja lehtimainonta
journalistit ja media - tiedotteet ja aineistotuki
teatteri ja muut taiteen keinot
erityisiä kohteita
- koulut
- terveydenhuolto, sosiaalitoimi, poliisi
- perheet
- päättäjät

käyttäjien ääni – puhujien välitys (koulut ym)
median seuranta ja palaute (mediawatch)

Kampanjan arviointi

määritellään kohdeväestö
suunnitellaan väestöotos (koko, metodi)
määritellään tutkimusväline
testataan tutkmimusinstrumentti
määritellään otosjoukko
toteutetaan aineiston keruu
analyysi ja synteesi

WPA käyttää arvioinnissa

kohdeväestön sosiodemografinen kuvaus
kohdeväestön muutosvalmiuden arviointi
- kontaktit skitsofreniaa sairastavien kanssa
- aiemmat tiedot skitsofreniasta

kampanjan viestien havaitseminen väestössä - kampanjan osuvuus
kohdeväestön valmius sosiaalisiin kontakteihin skitsofreniaa sairastavien kanssa - tuloksen mittaus

Pohjanmaa-hanke

hankkeen toimialueena kolme pohjalaismaakuntaa
verrokkina Varsinais-Suomi
väestökampanja osa laajempaa organisoitua kehittämishanketta
tulosten väestömittaus ei siten mittaa vain väestökampanjaa
teemana mielenterveys ja päihdestigma
- vrt WPA - skitsofreniaan liittyvä stigma

Pohjanmaa-hankkeen arvot

hyvinvointi

tasa-arvo

ihmisoikeudet

Kampanjan viestit

mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat hyvinvoinnin merkittävä haaste
- ongelmat on hyvä tunnistaa ajoissa
- sairauksia voidaan hoitaa tehokkaasti

palvelujen käyttäjien tasa-arvo
- käyttäjät tavallisia kansalaisia
- leimaaminen ei kuulu pohjalaisuuteen

ihmisoikeuksien kunnioittaminen
- oikeus hyvää hoitoon
- oikeus työhön ja täyteen osallisuuteen

Kampanjan toteutus

tukeutuu Pohjanmaa-hankeeseen
hankkeen www-sivusto keskuksena
koko hanketiimi avainasemassa
sairaanhoitopiirit ja kunnat mukana
lyhytkestoinen näkyvä kampanja
pitkäkestoinen tuki kampanjan tavoitteille - jatkuva ylläpito
toisto ja sisällön kehittäminen

Kampanja 2008

huhtikuussa näkyvästi mediassa
neljä tarinaa - neljä viestiä
- havaitseminen
- avun saaminen
- selvityminen
- optimistinen asenne

liitetään linkki www-sivuille
tietoa häiriöistä, palveluista, kontakteista, ensiapukoulutuksista

Kampanjan arviointi

väestökyselyn osana kysymyksiä
- taustakartoitus ennen kampanjaa
- toisto syksyllä

kohderyhmille suunnattuja kyselyjä
- kampanjan havaitseminen
- mielipiteet kampanjasta
- kampanjan vaikutuksista asenteisiin ?
- mm. AMK - opinnäytetyönä

Kampanjamateriaali

tuottaja Osuuskunta Yxpila Media
materiaali hankkeen omaisuutta
- muutoksista sovittava tuottajan kanssa

aineisto kytkeytyy tiiviisti osaksi Pohjanmaa-hanketta
voidaan käyttää hankkeen koulutuksissa sekä alueella järjestettävässä MHFA-koulutuksessa
levitys ja käyttö Pohjanmaa-hankkeen ja hanketiimin vastuulla